

GårdsbyBladet

NR 1/2012 En tidning till
alla i Gårdsby – Sandsbro

GårdsbyBladet

En tidning utgiven av
Gårdsby Sockenråd

HEMSIDA
www.gardsby.se

MAIL
red@gardsby.se

ANSVARIG UTGIVARE
Sven Schill
0470-610 19

REDAKTION
Mona Hagström
0470-77 50 67

Christer Jonasson
0733-58 47 55

Ulla-Britt Schill
(redaktionsansvarig)
0470-610 19

GRAFISK FORM & LAYOUT
Mattias Strömberg
mattias.stromberg@sodra.com

MEDVERKANDE I DETTA
NUMMER ÄVEN:
Ulla-Britt Schill
Per Jarl
Ingvar Jonsson
Sven Schill

FRAMSIDA
Bilden visar var trätrumman
går över den gamla vägen
nedanför "Ryaliden" med
Kråkenäsryd i bakgrunden.
Vid en senare ombyggnad
av vägen höjdes vägbanan
så att rännan passerade
genom vägbanken.

Teckningen på framsidan är
gjord av Peder Gowenius

TRYCK
Lindströms Tryckeri AB

UPPLAGA
1900 ex

Nästa nummer av Gårds-
byBladet kommer omkring
den 15 juni 2012.

Stoppdatum för bilder
och artiklar 15 maj 2012.

Sommardrömmar!

Drömmer ni också om vår och sommar? Tänk att få sitta vid husgaveln luta sej tillbaka och vända ansiktet mot solen och njuta. Finns det nåt härligare än vårsolen och fåglarna som börjar kvittra. Men för tillfället (15 februari) verkar det avlägset med vårblommor. Vi har varit inne i en köldknäpp med 15-20° kallt och idag har vi skottat snö 1.5 timme med såväl skyffel som snöslunga. Det har kommit rejält med snö. Men drömma kan man.

Vi som drömde om en vit jul fick lång näsa för den blev väldigt grön och perennerna började leva upp i rabatterna så smått. Men den 21 januari kom snön! Kul för barnen som kunde göra snöbollar och ta fram skidorna.

Vi brukar faktiskt ha blåsippor i mars men även om vi inte kan plocka blåsippor är det härligt att kunna köpa dom små pärlhyacinterna, krokusar och tulpaner och sätta på bordet inomhus. Då kommer känslan av att våren trots allt är på väg.

Nog märks det att det har vänt och att ljuset börjar återkomma. Kyndelmässodagen den 5 februari som vi firar i våra kyrkor betyder ljusets återkomst och ordet Kyndel kan knytas till ordet candel som betyder ljus.

Nu har vi så många förväntningar att glädja oss åt som t ex att solen redan börjar värma en aning, att talgoxen börjat säga och kvittra sitt sit-si-tu, att dagarna har blivit längre och ljusare att vi börjar tina upp och kan lämna vintermössan på hyllan att vi kan sjunga blåsippan ute i backarna står att se hela naturen väckas till liv att vi har Påsken i sikte plus många andra högtider.

Jag kan fortsätta med hur mycket som helst men det gör jag inte för vi har alla olika förväntningar på olika saker.

Men ett har vi nog gemensamt och det är

Välkommen härliga vår!

Ulla-Britt Schill

Innehåll Gårdsbybladet nr 1 2012

4 STOCKE KVARN

5 VAD HÄNDER DEN 2 JUNI?

6 VATTENKRAFT VID GÅRDSBY SÄTERI
En sagolik historia

8 PÄR BÄCKMAN OCH HANS SÅGVERK

10 JUL-PUBEN I SMEDJAN
Som blev en stor succé

12 EVENEMANGSKALENDERN

Annonsera i GårdsbyBladet?

Här är några viktiga punkter att tänka på.

- Gällande annonsformat är:
1/4 A4 – 185x65 mm
1/6 A4 – 130x65 mm
1/8 A4 – 92x65 mm
- bildformatet ska vara tiff, jpg eller pdf
- bildens upplösning ska vara 300 dpi
(har bilden lägre upplösning kommer den bli otydlig i tryck)
- annonsen bör vara i gråskala

Annonsstopp för nästa nummer av Gårdsbybladet är **15 maj**. Annonser och eventuella tekniska frågor mailas till Mattias Strömberg: mattias.stromberg@sodra.com. För prisuppgifter kontakta Micki Gowenius tel: 070 – 67 61126.

SANDBRO VVS AB

Utför alla VVS installationer. Värmepumpar, vedpannor, badrum, nybygge och renovering.

Hör av er till Mattias

Tel : 070-237 11 78, 0470-23 555

Mail: info@sandsbrovvs.se

Hemsida: sandsbrovvs.se

Stocke kvarn

Stocke kvarn som ligger i ån mellan Innaren och Helga-sjön tillhörde domkyrkan och biskopen i Växjö i början på 1500-talet.

Kvarnen var knuten till driften vid de medeltida biskoparnas huvudgård Kronoberg och detta skulle fortgå också sedan gården 1543 dragits in till kronan.

Text: Leif Jarl

Stocke kvarn har faktiskt en särställning i Norrvidinges och länets industrihistoria. Här uppfördes nämligen den första kända vattendrivna sågen. Kanske skedde det redan under medeltidens slutskede, i varje fall var sågkvarnen i drift 1548, då den sågade 47 tolfter bräder för Kronobergs slotts räkning.

Jarl till Stocke

1914 kom Leif Jarls farfar Petter August Jarl till Stocke som arrendator av kvarn och såg. Sonen Gustav övertog arrendet på kvarnen och hade det kvar även sedan Syd-kraft 1937 köpte kvarn, såg, kvarnbostad, fallrätt och en del mark. Kunderna till kvarnen var bönderna i Stojby och Gårdsby med omnejd. Resten av fastigheten köpte Gus-

Vad händer i Gårdsby 2 juni 2012?

Lördagen 2 juni 11.00 – 16.00 är det öppet hus på Gårdsby Tångshult.

Arrangörer för detta är LRF (Lantmännens riksförbund), Rudu Gross (Frukt och mat företag i Jönköping), Christer Jonasson (10 600 Eko höns) och Familyfood (levererar Matkassar).

Dagen kommer att vara en presentation av ekohönsverksamheten och hur vi packar matkassar på gården.

Familyfood berättar vad som finns i Matkassarna.

Familyfood som är leverantör kommer att finnas på plats för att visa och sälja sina produkter.

En liten uppräknig av leverantörerna som kommer att finnas på plats den 2 juni:

- Kafferosteri
- Stellas ostkakor
- Toftastrands konditori
- Åsnen Fiskaren
- Ölands bönor
- Mariannelunds Karamellfabrik
- Moheda Sylt
- Rudestams Frukt och Musteri och många fler

Utöver alla leverantörer och arrangörer kommer det att finnas många barn och familjeaktiviteter, ponnyridning, 3- kamp, tipspromenad och mycket mera.

Väl mött den 2 juni

Arrangörer

Family Food, Christer Jonasson, Rudu Gross och LRF

Öppet hus dag.

Lördagen 2 juni 2012

11.00 – 16.00

Gårdsby Tångshult

tavs bror Magni, som under många år hade huvudansvar på sågen.

Gustav gjorde under sin tid vid kvarnen stora förbättringar och moderniseringar. Bland annat atte han in valsverk och triör, något som krävde den överbyggnad som nu finns på kvarnen. 1953 revs sågen och 1961 slutade Gustav att driva kvarnen. Han och makan Anna hade då övertagit den del av Stocke som brodern Magni tidigare ägt.

1991 lyckades Leif Jarl köpa Sydkrafts fastighetsdel och blev därmed ägare till den kvarn som hans far och farfar drivit under så många år. Intresset att rusta upp den gamla kvarnen väcktes hos honom. Båda de gamla vattenhjulen fanns kvar men i dålig kondition. Det största hjulet, det som en gång drev sågen strax öster om kvarnen, hade ruttnat upp och var borta.

Ett vattenhjul ville Leif gärna få igång igen. Han fick kontakt med länsantikvarie Margit

Forsström som lovade bidrag från de kulturmiljöpengar som länsstyrelsen har. Efter detta gällde det att få tag i en snickare som kunde bygga ett vattenhjul och det fanns en

sådan i Tjureda vid namn Anders Lindberg. Kravet från länsstyrelsen var att det skulle byggas med riktigt kärnvirke och detta hjälpte Gårdsby till med. Det var äkta kärnfuru som vuxit på mossmark. Hösten 1995 var hjulet på plats inklusive en ny axel.

Ny kraft vid Stocke kvarn

Där det förr låg ett sågverk vid Stocke kvarn har Leif och Inger skaffat sig en lättskött kraftstation. Den har sina fördelar. Nu slipper de att få elräkningar samtidigt som elöverskottet säljs och genererar intäkter. Det är jätteroligt att ha skaffat sig en massa ny kunskap och blivit företagare på äldre dar efter att ha jobbat på SEB i 50 år. Paret Jarl följer numera den nordiska elbörsen Nordpool. Det är den som styr vad de får för varje kilowattimme (kWh) de säljer. I augusti 2009, då en fiskväg för örningen byggts förbi kvarnen precis så som vattendomen krävt, påbörjades bygget som det då hade funderats och räknats på under några år. Turbinen hittade Leif i Vetlanda 2008, den är ca 50 år gammal men blev som ny efter renovering. Den fick ett nytt rostfritt löphjul och hela investeringen med vattenmagasin och hus slutade på ca 1 milj. I dag används vattnet som rinner i Rottneån till att producera grön el (ca 150.000 kWh per år).

Vattenkraft vid Gårdsby säteri - en sagolik historia

Att äga en herrgård med spannmålsodling och stora tillgångar av skogsråvara, men sakna naturlig tillgång på vattenkraft för att driva kvarn och såg, var naturligtvis ett hinder för lönsamhet.

Detta skulle Karl Rappe, som ärvde Gårdsby säteri 1783 då endast 15 år gammal, ändra på.

Samtidigt med sin militära utbildning vid Kalmar regemente passade han på att besöka sina militära kamrater, av vilka de flesta var adelssöner från de stora godsena, och där kunde han ta del av många nya rön.

1810 tog han som överstelöjtnant avsked för att helt ägna sig åt gårdens skötsel.

Gassjön (Gasslandasjön) med sitt utlopp till Hugnasjön genom Hackebäck var säteriets närmaste sjö, och stora planer om vattenkraft började ta form.

Text: Ingvar Jonsson

Eftersom sjön vid högvatten bredde ut sig och försumpade stora områden, beslöt Rappe att invalla sjön, men han ville slå två flugor i en smäll och bestämde sig för att även ändra utloppet från sjön och leda vattnet förbi gården och vidare till Yasjön.

Den kanal han lät bygga var 850 meter lång, och hela kanalen över mossarna fick vallas in, utom en sträcka på 50 m som fick sprängas ner 2,5 m i berg.

En fallhöjd på 3 m gjorde det möjligt att bygga en kvarn, och som bonus fick man vatten till djuren. Dessa hade tidigare fått vatten som hämtats vid sjön vintertid och vid torrperioder.

Den ansvarige för arbetet hette Vendel, och där kanalen passerar kyrkvägen nedanför gården finns en minnessten med texten "Vendels kanal 1812".

Vattenmängden var otillräcklig så kvarnen kunde bara drivas vid högvatten höst och vår. Därför påbörjades fyra år senare ett arbete med att invalla Filbersmossen (Fiskdammarna), som genom ett dike från Hacksjöhultagöl försågs med vatten och bildade ett vattenmagasin som kunde regleras via ett stämme.

Vattnet leddes vidare norrut genom Lövskogsmossen och passerar genom vägbanken på gamla landsvägen nedanför Ryabacken väster om Gårdsby skjutbana.

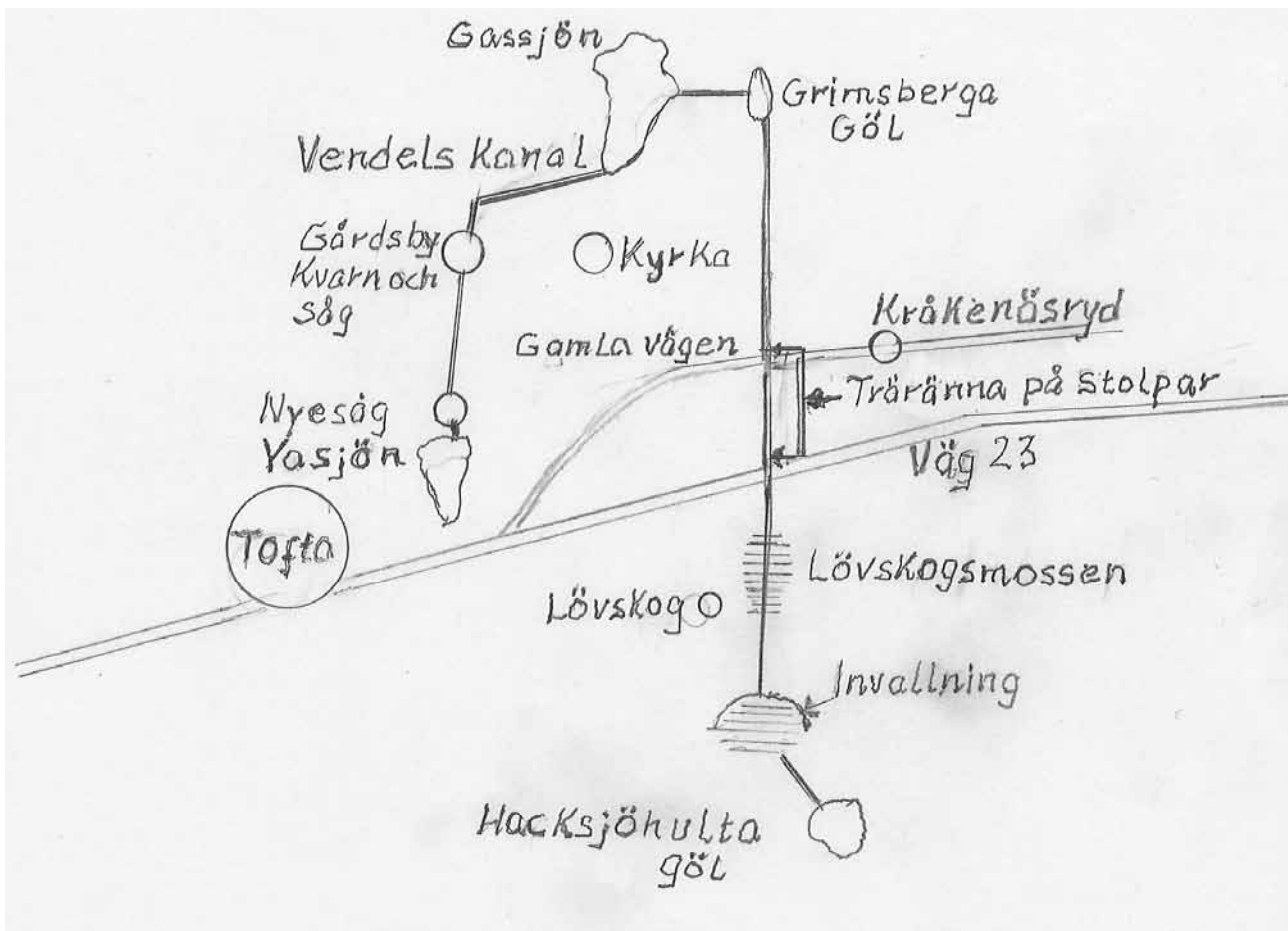
Det var mycket gräv- och sprängningsarbeten från Lövskogsmossen och fram till där nya väg 23 korsar diket.

Här blev det problem eftersom våtmarken mellan väg 23 och gamla vägen låg betydligt lägre än kanalbotten norr om vägen.

Problemet löstes genom att bygga en träränna på stolpar, som var upp till 5 m höga där marken var som lägst. Detta gällde på en sträcka mer än en halv kilometer, ett sagolikt projekt. Fortsättningen norr om gamla vägen till gölen vid Grimsberg var åter en sträcka med sprängning och grävning. Väl framme där var det bara en liten bit dike till Gasslandasjön där Vendels kanal redan fanns för vattnets vidaretransport till gården. Detta extra vattentillskott var ämnat att förutom till kvarn och såg, även driva tröskverk och linbråkar.

För att utnyttja vattenkraften ytterligare byggdes en såg nedströms efter gården, mellan Yasjön och Yasjövägen, kallad Nyesåg. En bonus att använda samma vatten två gånger.

Man frågar sig hur det var möjligt att på så kort tid utföra så omfattande arbeten. Visserligen hade gården 27 torp, som vardera skulle ställa upp med 2-3 dagsverken i veckan, till sin hjälp. Men trots detta hade Karl Rappe bekymmer med stora skulder och 1830 fick han avträda sina egendomar till borgmästarna.

År 1860 ärvde Baronen Sten Malte Ramel, ägare till Widrups gods i Skåne, Gårdsby säteri. Han påbörjade ett nytt projekt med vattenkraft i säteriets södra del, och byggde såg och kvarn vid Sporryd. Våtmarken söder om Sporryd, som sträcker sig mot Stensjön, dämades upp och blev vattenmagasin. Vikahultabäcken från Vikasjön levererade vatten. Genom att fördjupa och stensätta bäcken från Vikasjön till Storesåg kunde man utöka uttaget av vatten från sjön.

I Landshövdingens årsberättelse 1865 läser man: "Egaren av Gårdsby baron Ramel har utmärkt sig för stora odlingsföretag och byggnationer. Särskilt vad byggnaderna angår må nämnas att på Gårdsby säteri underlydande Sporryd är av Baron Ramel anlagd en väl ordnad cirkelsåg för tillverkning av takspån, vilken såg bedrivs med kraft och påstås kunna avverka 1 miljon takspån per år, varmed ortens och en betydlig del av Skånes behov av denna produkt är tillfredställda."

Troligen rörde det sig om sågad takspån av ek och asp, som användes till kyrktak, klockstaplar m m och inte den typ av takstickor som var vanliga här. De hyvlades mest av gran.

I en reseskildring från tidigt 1800-tal nämner man att det på slutningen från Vikahult och Stommen ner mot Stensjön fanns en ekdominerad skog, och det var kanske denna

som blev takspån. För litet tillflöde av vatten gjorde att sågen kunde drivas endast vid vårflod och regnperioder.

Den som färdas vägen från Tofta kvarn mot Vikensved kommer efter ca 3km till Vikahultabäcken. Stanna till vid bäcken och titta till vänster, där kan man se en påbörjad dammvall på södra sidan av bäcken. Avsikten har varit att dämna upp och skapa ett vattenmagasin i ravinen uppströms, och på så sätt förlänga sågsäsongen någon dag. Den halvfärdiga dammvallen är nog det sista synliga minnet av ett otroligt arbete att utveckla vattenkraften på Gårdsby säteri. Betänk att detta gjordes för 200 år sedan och enbart med handverktyg till hjälp. Dåtidens arbetskläder, där ofta träskor ingick, var heller inte anpassade för arbete i vatten. Ångmaskinen kom och konkurrerade snabbt ut den småskaliga vattenkraften genom att den kunde placeras vid lämpliga transportvägar nära råvaran, att inte vara årstidsberoende och maskinstorlek kunde anpassas efter behov. Sagan om småskalig vattenkraft var slut.

Källor: Kurt Gowenius skrift "Gårdsby säteris historia" och därtill vad jag sett och hört berättats.

Den stora bilden på sågverket är från 1956 och den lilla bilden är från 1978.

Pär Bäckman och hans sågverk

Text: Sven Schill

Foto: Sven Schill och Kjell Nilsson

Sonen Göran Bäckman berättar:

Omkring år 1880 kom Johan Bäckman hem till Gårdsby från Amerika, där han hade arbetat som byggnadsarbetare i några år. Han hade pengar på fickan ty han ville köpa en skogsgård och han ville gifta sig. Han köpte Gasslanda Södergård och Emilia Gustavsdotter blev hans hustru år 1885. Sen kom barnen - först Pär 1890, något år senare Elisabet. Pär som var intresserad av skog och hästar gjorde 1910 militärtjänstgöring vid Kungliga Livgardet till häst. Pär hade 10 öre om dagen men Pär sökte och fick statistroller vid Operan och där fick han 1 krona per föreställning.

Efter "lumpen" började Pär tillsammans med August Gustavsson att handla med skog. Timret sågades vid Rottne Kvarn. Efter två år upphörde samarbetet och Pär sökte nya arbetsfält.

År 1917 byggde Pär sin första såg, belägen norr om kanalen mellan Toftasjön och Helgasjön. På morgonen den 1 okt. 1918 brann sågen ner. Eftersom försäkringen gick ut den 30 sept, fick inte Pär ett öre på försäkringen. Där stod Pär med 500 kronor på fickan och en nerbrunnen såg.

Nämndeman Clas Karlsson på Vik, som hade hjälpt många, skrev på borgen för ett lån på 1500 kr och på våren 1919 byggde Pär upp en ny såg som låg kvar på samma plats i 60 år.

Pär hade haft ögonen på Ebba, en vacker sjuksköterska, och på sommaren 1922 gifte de sig. Ebba skulle få stor betydelse för både sågverkets arbetare och hela Gårdsby socken ty Ebba hade en mindre vårdcentral i hemmet. Pär Bäckman bodde på gården i Gasslanda fram till 1928 då hyrde dom bostad i Sandsbro men 1936 byggde Pär och Ebba sitt nya hem intill sågverket i Sandsbro.

Den 24 december 1929 kom då sonen Göran till världen.

Kulturrunda i Gårdsby 2012

Konst och hantverk

Detta år kommer Kulturrundan att äga rum 1-2 september. Alla ni som brukar besöka oss har mycket att längta till. I nästa nummer av Gårdsbybladet får ni uppgifter om deltagare och karta där ni hittar oss.

Lucia i Sporryd

Vi "firade" Lucia som vi skrev om i Evenemangskalendern förra numret. Så här mysigt hade vi med glitter i håret, glögg, pepparkakor och grillkorv i rök och eld!

Bild från Bäckmans hus, tagen 1991.

Det var här som Bäckmans sågverk låg och så här ser det ut idag.

Göran tog realexamen i Växjö 1946 Gick tre år på Katrineholms Enskilda Läroverk, gjorde "lumpen" på I 11 i Växjö. Efter nio månader i det militära fortsatte Göran att arbeta hos sin far Pär.

I April 1952 emigrerade Göran till Pennsylvania i Amerika, gjorde en sväng till Canada därifrån till Chicago och till sist San Francisco innan han hösten 1954 åkte hem till Sandsbro igen. Hela tiden i USA jobbade Göran i snickeri och sågverksindustrin.

Nu följde en hektisk tid i Sandsbro. 1959 bildades Pär Bäckmans AB och sågverket utvecklades, som mest arbetade 85 personer i företaget, därför övertalade Göran sin far att bygga fem tvåfamiljshus utmed Fyllerydsvägen till arbetarna.

1960 gifte Göran sig med Elisabet och de fick 2 söner Magnus född -62 och Anders -65.

Så kom stormen -69. Ett stort tak på sågverket blåste av

och hamnade vid Storön. Stockarna som låg i sjön blåste också i väg och hamnade utmed stränderna i hela Toftasjön. Nu började naturvårdsverket att gnälla, man skulle inte få ha stockar i sjön utan man skulle lägga dem på land. Detta fordrade stora investeringar, man fick dock fortsätta på dispens ett tag. 1978 gick det inte längre. Göran, som då var ensam ägare, sålde av alla maskiner och inventarier och marken sålde han till BPA som byggde bostäder på hela sågverksområdet.

Trots att sågverket var nerlagt så fanns det en stor efterfrågan efter bostäder i Sandsbro som då låg nära Växjö. Nu har Sandsbro närmast sej Växjö och är snart ihopbyggt.

Tänk vad eldsjälarna från Gasslanda kan få sådan enorm betydelse för en byggd!

TACK Johan, Pär och Göran.

Jul-Pub i Smedjan

Text: Ulla-Britt Schill

Just det! Den 16 december satsade vi på att ha Smedjan öppen för en Jul-Pub. Vi pyntade med julgran, ljus, kulor, öl, korv, glögg och pepparkakor m.m. Skulle det komma någon? Lite oroligt hur det skulle arta sej så nära inpå julen men nu var det bestämt, klappat och klart.

Musik hade vi ordnat för hela kvällen – först **Malin & Mikaela**, tvillingar som spelade fiol. Sen **Jonatan** som spelade trumpet, sen bandet "**Lazy Horse**" som drog igång med, blues, rock och country så det gungade Sen kom kom tre "**tomteflickor**"(Anna Tornehagen , Sofia Stynsberg och Boel Birgersson) som sjöng julsånger och schlagers så vi baxnade.

Toftastrand Hotell & Konditori Villa Viks Matsalar

Vackert beläget vid Toftasjöns strand. Här kan du uppleva det lilla extra med hembakade bröd- och konditorivaror av högsta kvalitet. Kanske skulle det smaka med en vällagad lunch eller middag i vår restaurang

Villa Vik. Råvarorna kommer till stor del från lokala producenter. Både Toftastrand och Villa Vik är miljödiplomerade anläggningar och vi är medlemmar i Miljöresurs Linné och Regional Matkultur.

Varmt välkomna till Toftastrand och Villa Vik.

Adress: Lenhovdavägen 72
Telefon: 0470-65290
E-mail: toftastrand@tele2.se

SUCCÉ

Allt och alla var helt fantastiska.

Kom det någon ? OM !!! det kom väldigt många med glitter, tomtleuvor och humöret på topp. Stämningen kunde inte varit bättre, alla åt, drack, snackade och hade trevligt.

Ja det går bara att sammanfatta hela kvällen som Jubel i busken nää....

Jubel på Puben!

Välkommen till Öppet Hus

Lördagen den 2 juni 2012 kl 11.00-16.00
Gårdsby Tångshult

Family Food
LRF

Christer Jonasson
Rudu Gross

EVENEMANGSKALENDER GÅRDSBY 2012

Datum	Tid	Plats	Arrangör
Lör 31 mars Sön 1 april		Hantverkshuset i Gårdsby	Konstutställning & Villamässa
Mån 30 april	20.00	Bolet vid Gårdsby kyrka	Vi firar Valborg vid brasan. (S) Ta med er fika och grillkorv så har vi trevligt tillsammans med sång till våren
Tors 17 maj	08.00	Sporryd (samling)	Gökotta (S) Ta med fikakorg som vi äter av medan vi väntar på göken
Fred 11 maj	19.00	Smedjan i Gårdsby	Puben i Smedjan öppnar för året (S) Vi serverar som vanligt öl, vin och läsk. Bullens kord och snacks. Välkomna !
Fred 1 juni	19.00	Smedjan i Gårdsby	Puben i Smedjan har öppet!

Vandring till Åsabackarna

Text: Ulla-Britt Schill

En gammal tradition är...

.....att varje Långfredag samlas man i Kråkenäsryd (vid gamla affären).

Ingen föransmälan behövs utan du bara kommer dit. Tommy Karlsson skriver upp alla namn, antal hundar, antal barn, vilket väder och väderlek, vilka fåglar och blommor som kommit fram. Pappret rullas sedan ihop och vandringen börjar.

Vi har ryggsäck eller väska med fika i och när vi är framme sätter vi oss tillsammans äter och dricker av vår medhavda matsäck och har trevligt. Tommy går sen till en stor sten,

tar fram fjorårets anteckningar och lägger dit årets.

Detta är en gammal tradition sen 1924 och alla protokoll och foton har samlats i pärmar som finns hos Sven Sjögren.

Ni som inte känner till detta – kom på Långfredagen kl 14.00 i år och var med!

Har ni frågor går det bra att ringa Tommy Karlsson på telefon 0470-925 40.